

Lovorka Gruić-Grmuša

"NJENA" ZEMLJA ZEMLJA "DUGE": DVIJE FEMINISTIČKE UTOPIJE

Lovorka Gruić-Grmuša, Filozofski fakultet, Rijeka, pregledni članak, Ur.: 22. rujna 1999.

UDK 820(73).09 GILMAN; C. PERKINS + 820(73).09 PIERCY, M. :396

U članku se interpretiraju dvije feminističke utopije napisane u razmaku od šest desetljeća. Romani *Herland* i *Woman on the Edge of Time* razlikuju se ne samo zbog vremena u kojem su pisani te sukladno s tim i različitog pogleda na ženu feminističkih grupacija s početka stoljeće i sedamdesetih godina, nego i zbog drugačijeg razrješenja "ženskog pitanja" koje nude dvije autorice u iznalaženju boljeg, ljepšeg svijeta za žene. Charlotte Perkins Gilman oslikava utopijsko društvo žena koje se razvilo eliminacijom muškaraca, nakon čega je uslijedila reprodukcija partenogenezom; dok Marge Piercy nudi svijet muškaraca i žena gdje su se biološkim i psihosocijalnim transformacijama poništile spolne antiteze, te su pripadnici oba spola postali majke. Međutim, iako različiti oba romana sadrže osnovne karakteristike feminističkih utopija: oštru kritiku svakodnevice u kojoj dvije autorice žive, vjeru u napredak i promjene društva te povijesne pomake koje uvjetuju slabiji, ekološku svjesnost, komunalno odgajanje djece i jednakost spolova na svim razinama gdje žena razvija sve svoje potencijale.

Čitajući roman *Herland* Charlotte Perkins Gilman¹ objavljen 1915 godine i *Woman on the Edge of Time* autorice Marge Piercy² iz 1976, primjećuje se bitna razlika u feminističkim tendencijama s početka stoljeća i u jeku postmodernizma. Uz promjene samog društva i njegovih vrijednosti, promijenila su se i stajališta o

1 Gilman, Charlotte Perkins, *Herland*, Pantheon Books, New York, 1979

2 Piercy, Marge, *Women on the Edge of Time*, Fawcett Crest, New York, 1991

prirodi žene. Međutim, oba romana sadrže osnovne značajke feminističkih utopija: kritiku društva u kojem žive i viziju bolje, ljepše budućnosti u kojoj žena razvija sve svoje potencijale.

Još od samih začetaka feminizma, za vrijeme Francuske Revolucije, njegove pobornice priklanjale su se progresivnim, revolucionarnim snagama koje su negirale konvencije i hijerarhije. S obzirom na to da je zapadni svijet razvio tehnike mimetičke fikcije koje mahom oslikavaju život muškarca (bildungsroman, pikareskni roman), feministkinje su se priklonile eksperimentalnim pokretima i pisanju, stvarajući vlastiti svijet.³ I upravo zbog toga vrlo često pišu naučno-fantastične utopije. Margaret Miller svrstava feminističke naučno-fantastične utopije u dvije grupe: jednakopravne, biseksualne utopije i amazonske utopije s kontrastivnim heteroseksualnim distopijama.⁴ *Herland* pripada drugom tipu utopija čiju populaciju čine samo žene reproducirajući se partenogeno (kliše amazonskih utopija), a čiji mir remete tri muškarca iz realnog šovinističkog društva devetnaestog stoljeća (distopijski svijet). *Woman on the Edge of Time* može se prema istom predlošku klasificirati kao biseksualna utopija s kontrastivnim realnim svijetom samog dna (glavni lik je Chicana na socijalnoj pomoći s psihijatrijskim i policijskim dosjeom) i mogućim distopijskim svijetom koji se javlja samo u jednom poglavlju kao prijetnja budućnosti i poticaj glavnom liku na djelovanje (sada i ovdje).

"Njena" zemlja

Borba žena za njihova prava jača za razvoja kapitalističkog društva, kada industrijalizacija uvlači i žene u proces proizvodnje, međutim put njihove emancipacije vrlo je dug. Kao što je poznato žene su izborile puno izborno pravo u većini zemalja tek nakon prvog svjetskog rata, a to znači nakon što je Charlotte Perkins Gilman objavila svoj roman *Herland*. M. Keith Booker kaže da romani Charlotte Perkins Gilman s početka dvadesetog stoljeća "mogu biti shvaćeni kao početak procvata feminističke utopijske tradicije."⁵ Nije dakle čudno što se ta starija feministička utopija umnogome razlikuje od modernijih, samim tim što utopije obično više otkrivaju o vremenu u kojem su pisane nego o samoj budućnosti. Najistaknutija razlika Charlotte Perkins Gilman je privrženost Viktorijanskom viđenju žene kao aseksualnog anđela, što je ujedino i odjek feminističkog vjerovanja s kraja devetnaestog stoljeća u čistoću i nevinost ženske duše, a što je u suprotnosti sa

3 Zimmerman, Bonnie, *Feminist Fiction and the Postmodern Challenge*, u *Postmodern Fiction: A Bio-bibliographical Guide*, edited by Larry McCaffery, Greenwood Press, New York, Westport-Connecticut and London, 1986, str.175.

4 Miller, Margaret, *The Ideal Woman in Two Feminist Science Fiction Utopias*, u *Science-Fiction Studies*, Volume 10, 1983, str.191.

5 Booker, M. Keith, *Woman on the Edge of a Genre: The Feminist Dystopias of Marge Piercy*, u *Science-Fiction Studies*, Volume 21, 1994, str.338.

modernim feminističkim shvaćanjima ženskih preferenci koje ne uključuju samo muškarce.⁶ Ovakvom ideologijom devetnaestog stoljeća i veličanjem moralne superiornosti žene opravdalo se njeno neuplitanje u svijet politike i ekonomije. Uzdižući je na pijedestal moralnosti negiralo joj se djelovanje unutar socijalnog konteksta, što je ženu činilo dislociranom, odnosno na margini povijesog djelovanja. Premda se Charlotte Perkins Gilman kao feministička teoretičarka i autorica triju utopijskih romana ne želi pomiriti s marginaliziranom pozicijom u kojoj se žena nalazi, ona ipak podupire feminističke tendencije s kraja devetnaestog stoljeća o neseksualnosti žene i njenoj neupitnoj moralnosti, štoviše, u Herlandu joj daje ulogu majke djevice. Luce Irigary kaže:

"Mitologija je ženi davno pripisala ovu ulogu (majke djevice) koja joj dozvoljava određenu društvenu moć, dok god je reducirana, s vlastitim komplicitetom, na seksualnu impotenciju."⁷

Takva vizija žene kao anđela čija je seksualnost u potpunosti zatomljena izlaže Charlotte Perkins Gilman čestim kritikama. Po mišljenju Sheile Delany, Charlotte Perkins Gilman vidi "sve žene kao Blaženu Djevicu Mariju"⁸ Kristin Shands kaže da "Herland opisuje još jedno racionalno i prilično nestrastveno društvo."⁹ I zaista, te žene žive u celibatu reproducirajući se pomoću bezgrešnog začeca, partenogeneze, kada požele imati dijete. Suvišnost muškaraca očituje se i u svim ostalim životnim pitanjima, a posebno dolazi do izražaja za vrijeme suživota sa trojicom muškaraca koji misle da će ih žene slaviti kao spasioce. Charlotte Perkins Gilman se često koristi ironijom da bi ismijala i omalovažila muške inicijative koje su često konvencije. Primjerice, jedan od muškaraca, Jeff (koji je ujedino najdobroćudniji i najbolje se uklopio u zemlju žena), nudi svojoj izabranici Celis da će joj nositi košaricu s voćem zato što "žena ne bi trebala ništa nositi", na što ga ona pita:

"Zašto?" ozbiljno se začudivši. Nije mogao pogledati tu pokretnu, atletski građenu ženu šume u lice i reći 'Zato što je ona slabija.' Nije bila slabija. Čovjek ne zove trkačeg konja slabijim zato što je očito da on nije teretni konj... Rekao je prilično neuvjerljivo da žene nisu stvorene za težak posao... 'Ne razumijem' rekla je ljupko. 'Da li su žene u vašoj zemlji tako slabe da ne mogu nositi takvo što?' 'To je konvencija'- rekao je. 'Mi polazimo od toga da je majčinstvo dovoljan teret, da muškarci moraju nositi sve ostalo.'" (40)

6 *The Ideal Woman in Two Feminist Science Fiction Utopias*, str.195. "Moderne feministkinje ne samo da su pripisale ženama jednake seksualne porive kao i muškarcima, one su općenito zauzele pozitivan stav prema lezbijstvu."

7 Irigary, Luce, *The Sex Which is Not One*, u *From Modernism to Postmodernism: An Anthology*, edited by Lawrence E. Cahoone, Blackwell Publishers Ltd., 1996, str. 466-467.

8 Hoffman Baruch, Elaine, *Introduction to Visions of Utopia*, u *Women in Search of Utopia: Mavericks and Mythmakers*, str.204.

9 Shands, W. Kristin, *The Repair of the World: The Novels of Marge Piercy*, Greenwood Press, Westport - Connecticut and London, 1994, str.81.

Iz razgovora Jeffa i ostale dvojice došljaka sa ovim izuzetnim ženama, saznajemo o postanku i povijesti ove zemlje. Nastanak njihovog društva datira od prije 1500 godina kada je većina muškaraca poginula u ratu, a njihova zemlja se geografski izolirala zbog kataklizme koja je uslijedila. Nakon te prirodne katastrofe i odvajanja njihovog društva od ostatka svijeta (žene su ostale izolirane visoko na planinama), od muškaraca preživjeli su bili samo robovi koji su žene željeli potčiniti. Užasavajući se silovanja i nasilja žene su pobile robove i ostale same. Kada je nakon nekog vremena jedna od njih zatrudnjela mislile su da se negdje u šumi skriva muškarac, međutim nije bilo tako. Ta izuzetna žena rodila je pet djevojčica koje su kasnije imale svojih pet djevojčica i tako dalje stvarajući svijet u kojem vlada mir, harmonija i suradnja. Patricia Huckle kaže da Charlotte Perkins Gilman opisuje utopijsko društvo žena "idealizirajući oboje - materinski nagon i moć materinstva da promijeni društvo."¹⁰ Stanovnice Herlanda morale su s vremenom žrtvovati svoju plodnost i zaustaviti koncepciju na jednom djetetu po ženi da njihov broj ne bi prešao tri milijuna, odnosno da ne bi zavladała prenaseljenost i nedostatak hrane. Sav njihov trud usredotočen je na djecu: "Što mora biti učinjeno za dijete koje je rođeno?" (46) Charlotte Perkins Gilman za razliku od Darwinovog opstanka najsposobnijih vidi evoluciju ljudskog roda kroz razvoj i altruizam, koji se najbolje očituju u majčinskom instinktu: "nezamjenjiva predanost ljubavi i službe, brige i obrane bez vlastitog interesa." (131) Te plodne i sretne majke ne gledaju u prošlost, već su okrenute budućnosti i mogućnostima koje im ona pruža:

"Nećemo pričati o starim grijesima, patnji i beznađu, o strastvenoj molitvi za oprost zbog neprilika koje smo počinile, nego ćemo uvijek ponuditi rođenje nove nade: 'Evo novog djeteta. Počnimo iz početka!'" (50)

Kada se djeca rode provode prvu godinu dana uz majku, a onda s vremenom brigu o njima preuzimaju žene čija je specijalnost odgoj i obrazovanje. (Premda se djeca nikad u potpunosti ne odvajaju od majke.) Podizanje djece povjereno je stručnim osobama ne zato da bi se majkama omogućilo da rade i budu produktivnije nego zato što su one (stručne osobe) eksperti za odgoj djece, a djecu treba naučiti najboljem. Došljaci, muškarci misle da je odvajanje djece od majki nehumano, pa im jedna od stanovnica Herlanda objašnjava neophodnost takvog čina, posluživši se usporedbom iz realnog svijeta. Ona kaže da isto tako kao što se djeca vode kod zubara kada imaju pokvarene zube (a ne popravljaju im zube majke), tako im treba pružiti i najbolju naobrazbu da bi razvile sebe i svoj svijet. (83) Vjera Charlotte Perkins Gilman u komunu, zajedništvo, kooperaciju, te razvoj budućih naraštaja povezana je s njenim viđenjem Boga:

---

¹⁰ Huckle, Patricia, *Women in Utopias*, u *The Utopian Vision: Seven Essays on the Quincentennial of Sir Thomas More*, edited by E.D.S. Sullivan, San Diego State University Press, 1983, str.118.

"Vidite, one su bile majke, ne u smislu nemoćne, neželjene plodnosti, prisiljene da ispune i prepune zemlju, svaku zemlju, i onda vide svoju djecu kako pate, griješe i umiru, boreći se jedni s drugima; nego u smislu Svjesnih Stvaraoca Ljudi. Majčinska ljubav nije bila za njih sirova strast, običan instinkt, u potpunosti osoban osjećaj; bila je to religija." (70)

Frank G. Kirkpatrick u jednom od svojih eseja izlaže stajališta Charlotte Perkins Gilman spram religije.¹¹ Kaže da ona vidi Boga u čovjeku, a čovjek ne može obožavati božanstvo u samom sebi. Prema tome Bog je sam život "uvijek dolazeći kroz majčinstvo, uvijek rastući, uvijek poboljšavajući se kroz brigu i učenje!"¹² Za razliku od religije u patrijarhalnom svijetu koja je opsjednuta smrću i životom nakon smrti: "posmrtnim egoizmom... zahtijevanjem vječnog postojanja osobnosti" (47), Charlotte Perkins Gilman nudi alternativnu religiju okrenutu rođenju, usavršavanju rase i razvoju društva: "Rasa se može razvijati do savršenstva, odnosno, primicati mu se svakom novom generacijom." (90) Ovako razmišljaju i mnoge druge autorice feminističkih utopija. Sarah Lefanu kaže:

"U djelu Charlotte Perkins Gilman transformacija osobne veze majka/dijete (a otkriveno je da je ona ostavila vlastito dijete i imala nekonvencionalne veze) u viziju komune u kojoj žive žene i djeca, anticipira jednu od centralnih tema feminističkih utopija iz sedamdesetih godina."¹³

Njen model komunalnog života u svojim fiktivnim, utopijskim svjetovima usvojile su Marge Piercy, Monique Wittig, Sally Miller Gearhart... Bonnie Zimmerman

"Centralna feminizmu je definicija o komunalnoj, a ne samo individualnoj osobnosti: bliskost jedne žene s njenom majkom i pramajkama, njenim sestrama, njenim povijesnim ili literarnim modelima."¹⁴

U Herlandu žive složne, jake žene povezane zajedničkim interesima i krvlju, što čini potpunu izoliranost nemogućom, a time su i svi problemi općepoznati, diskutirani i rješavani zajednički. Herland toliko insistira na zajednici da je i naratološki

---

11 Kirkpatrick, Frank G., "Begin Again!": *The Cutting Social Edge of Charlotte Perkins Gilman's Gentle Religious Optimism*, u *Critical Essays on Charlotte Perkins Gilman*, edited by Joanne B. Karpinski, G.K.Hall and co. - New York, Maxwell Macmillan Canada - Toronto, Maxwell Macmillan International - New York, Oxford, Singapore, Sydney, 1992, str.132.

12 "Begin Again!": *The Cutting Social Edge of Charlotte Perkins Gilman's Gentle Religious Optimism*, str.132. Gilman je svoj stav prema religiji uglavnom izložila u knjizi *His Religion and Hers* objavljenoj 1923.

13 Lefanu, Sarah, *In the Chinks of the World Machine: Feminism and Science Fiction*, the Women's Press, London, 1988, str.57.

14 Zimmerman, Bonnie, *Feminist Fiction and the Postmodern Challenge*, u *Postmodern Fiction: A Bio-Bibliographical Guide*, edited by Larry McCaffery, Greenwood Press, New York, Westport-Connecticut and London, 1986, str.178.

pristup predstavljanja likova takav, odnosno sadrži više glavnih lica. Pripovjedač, Van u prvom licu opisuje s jednakom važnošću i jednako često svoje događaje kao i događaje druga dva lika, tako da dobivamo sliku snalaženja tri muškarca iz realnog šovinističkog društva u ženskom utopijskom svijetu (u realnom svijetu je suprotno - žene su one "druge"). Iako se u ovom svijetu ne osjećaju najugodnije, zaljubljuju se i uspijevaju nagovoriti svoje izabranice da se udaju za njih. Štoviše, Jeff se tako dobro adaptirao da ostaje sa suprugom u Herlandu (naslućujemo da postoji mogućnost da jednog dana imaju muško dijete čime bi se promijenila struktura društva). Terry biva protjeran zbog pokušaja silovanja svoje supruge, a Van sa svojom izabranicom odluču otputovati u realni svijet.

Što se tiče transformacija u feminističkim utopijama, Isabel Knight ih navodi tri vrste: "jednospolne, višespolne i dijalektičku androgeniju". *Herland* gdje su sve kvalitete ljudskog razvoja atribuirane ženama, pripada prvoj grupi utopija koje kako Knight kaže služe kao "maštoviti ventili oduška za ženski bijes", ali zaključuje: "Implicitna poruka jednospolnih utopija je da je problem spolova nerješiv."¹⁵ Dakle žene i muškarci ne mogu živjeti zajedno u sreći. Elaine Hoffman Baruch se izrazila suptilnije: "distopija za muškarce može biti utopija za žene i obratno."¹⁶ A ova utopija je definitivno distopija za Terrya, lika koji je od trojice muškaraca najistaknutiji predstavnik šovinizma devetnaestog stoljeća. On jednostavno ne može prihvatiti dominaciju žena, njihovu samostalnost i samoživost. U realnom svijetu Terry je (macho) osvajač ženskih srca, a s obzirom da ženama Herlanda nije poznat osjećaj zavedenosti i osvojenosti, on u ovom svijetu jednostavno ne dolazi do izražaja i ne nalazi cilja. Ove žene on naziva "Colonels" (Pukovnice). Doživljava ih kao muške, militantne i despotske autoritete, a ne kao ženstvene, materinske i benevolentne, što je ključ njegove nemogućnosti da ih prihvati. Žene Herlanda su po njegovom mišljenju lišene spolnosti zbog prakticiranja autoriteta, baš kao što je on lišen spolnosti zato što je na to pristao, odnosno, zato što su ga zarobile i prisilile da ostane neko vrijeme (na svoj ljubazan ali odlučan način):

"Istoga trenutka svakoga od nas ugrabilo je pet žena, držeći nas za ruku, nogu ili glavu; podigle su nas kao djecu, raskrečenu, bespomoćnu djecu, i tako nošeni otimali smo se, ali potpuno bezuspješno. Unijele su nas unutra, dok smo se mi borili kao muškarci, ali držale su nas čvrsto, posve ženski, bez obzira na naše pokušaje da se oslobodimo." (23)

Zato je Terry konstantno napet i iziritiran. Van govori o njegovim "živcima" (77). Margaret Miller kaže:

¹⁵ Pfaelzer, Jean, *The Changing of Avant Garde: The Feminist Utopia*, u *Science-Fiction Studies*. Volume 15, 1988, str.285.

¹⁶ Hoffman Baruch, Elaine, *Introduction to Visions of Utopia u Women in Search of Utopia: Mavericks and Mythmakers*, str.203.

"On ima iste razloge da bude razdražen kao što žene imaju u vanjskom svijetu: pokroviteljski se odnose spram njega, on je zatvaran, 'pripitomljava i poučavan'" (73)¹⁷

Njegova krajnja nemoć spram ovih jakih žena iskristalizirala se kroz finalni nasilni akt zbog kojeg biva protjeran. Naime, on pokušava na silu konzumirati brak, tražeći ono što smatra svojim bračnim pravom. Ne uspijevši u pokušaju silovanja osjeća se suvišnim i još slabijim, a ove žene mu se čine još jačim, što njegovu nemogućnost prilagodbe čini konačnom. I ostala dva muškarca ne mogu shvatiti ove žene, a pogotvo zato što stalno traže analogije u svom realnom svijetu koje primjenjuju na ovaj utopijski. Dominacija žena njima je potpuno strana i plaši ih zato što od kad su odrasli nisu osjetili nadmoć žena. Van nalazi analognu situaciju u svom djetinjstvu kada je iskusio ženski autoritet:

"...imao sam čudan osjećaj ...kojeg sam se pokušao prisjetiti dok ga konačno nisam dozvao u sjećanje. Bio je to osjećaj koji mi je bio poznat iz ranog djetinjstva kada sam bio beznadno u krivu, jer sam bez obzira što su moje kratke noge trčale svom snagom zakasnio u školu. I Jeff je osjećao isto; mogao sam to vidjeti. Bili smo kao mali dječaci, vrlo mali dječaci, uhvaćeni u nepodobštinama u kući jedne ljubazne dame." (19)

Vanova usporedba s djetetom se mogla i očekivati u Herlandu gdje je osnovna funkcija i karakteristika žena njihovo majčinstvo. One su besprijekorne majke, smirene, mudre, sigurne u sebe i u svoje djelovanje. One nisu nervozne kao Terry (koji je razvio ovu karakteristiku u Herlandu), već poučavaju svoju djecu "s odlučnom, prijateljskom nježnošću" (33). I njihova zemlja je "ljepota, red, potpuna čistoća i najugodniji osjećaj doma." (19) Ove žene sve su podredile majčinstvu i zajednici, pa čak i genetski odabir. Žene koje su društveno neprikladne (zbog raznih fizičkih i psihičkih mana, krađa, nasilja i sl.) u sebi zatomljuju želju za majčinstvom, pa se društvo genetski pročišćava. Kod njih zbog toga nema nasilja jer su ga ciljano genetski zaustavile. Zbog toga se nevoljko eksponiraju "civilizaciji" (realnom društvu) zato što mir i ostale povlastice njihova društva pripisuju nepostojanju muškaraca.

Zemlja "Duge"

Feministkinje su (s pravom) sumnjicale modernizam, njegovu teoriju i politiku, koja je u prvi plan stavljala humanistički diskurs "čovjeka" (Man/muškarac), a što je samim svojim nazivom definiralo razliku između čovjeka/muškarca i žene, time legitimirajući subordinaciju "nježnijeg pola". Humanistički diskurs koji je uzdizao razum, produkciju, i želju za moći, gdje je instinkt stavljen u drugi plan,

---

17 *The Ideal Woman in Two Feminist Science Fiction Utopias*, str.192. Mary Wollstonecraft žene naziva "gentile irritable creatures"(nježne nervozne kreature/bića)

podrazumijevao je razvoj "viših tipova" u smislu Nietzscheova 'nadčovjeka'¹⁸, što je odmah upućivalo na hijerarhiju, odnosno superioran položaj muškarca u odnosu na ženu. Best i Kellner kažu:

"Ovakva shema uključuje dihotomije između racionalnog/emotivnog, potvrdnog/pasivnog, jakog/slabog, ili društvenog/privatnog. Ovo su strateške opozicije koje privilegiraju muškarce..."¹⁹

Upravo zbog postavke takvih binarnih opozicija feministkinje nisu bile sklone filozofiji modernizma, kao uostalom ni drugim filozofskim sistemima i diskursima koji iznose svoja značenja kroz dualne ili hijerarhijske opozicije vraćajući vrijednosti autoriteta, a time i patrijarhalnog sistema. Paradoksalno, feministički utopijski tekstovi upravo zato što su referencijalni i metaforični baziraju se na hijerarhiji i binarnim opozicijama.²⁰ Takav tekst uvijek prikazuje dva svijeta, jedan feministički a drugi patrijarhalni, iz čega se vidi njegova neodjeljivost od opozicija. Mada mnoge feministkinje sumnjiče i postmodernizam jer kako kaže Di Stefano "prikazuje prava i potrebe Bijelih, privilegiranih 'Zapadnih' muškaraca koji su već doživjeli svoj Preporod i mogu si dozvoliti da budu kritični."²¹ Naime feministkinje zamjeraju postmodernizmu što se upravo u vrijeme u kojem su se osnažile i formulirale vlastite teorije o svijetu, počelo raspravljati o tome da se svijet ne može sistematizirati i teoretizirati. Upravo kada su žene i druge marginalne grupacije (obojeni, homoseksualci...) prestali šutjeti i zatražili pravo da budu subjekti a ne objekti, pokrenulo se pitanje o prirodi subjekta i njegovoj problematici.²² Best i Kellner kažu:

"Neke teoretičarke feminizma smatraju da postmoderna teorija politički onemogućuje feminizam (Hartsock u Nicholson 1990), dok druge traže sintezu feminizma i postmoderne teorije (Fraser i Nicholson 1990 i Flax 1990)."²³

Ove druge privučene su postmodernizmom jer zagovara različitost i pluralitet, te u prvi plan dolaze oni koji su bili na margini. Kod Marge Piercy, kao i kod mnogih drugih feminističkih autorica patrijarhalni svijet provodi moć i kontrolu nad slabijima, obojenima, siromašnima, ženama. Liku Connie i ostalim pacijentima izabranim za eksperimentiranje, psihijatri imaju namjeru usaditi u mozak minijaturni disk s kojom će kontrolirati njihovo ponašanje. Kompjuterskom kontrolom liječnici bi mogli

18 Nietzsche, Friedrich, *Volja za moć: Pokušaj prevrednovanja svih vrijednosti*, Mladost, Zagreb, 1988. Pogledati stranice 195, 328, 358, 416.

19 Best, Steven and Douglas Kellner, *Postmodern Theory: Critical Interrogations*, the Guilford Press, New York, 1991, str.207.

20 Pfaelzer, Jean, *The Changing of the Avant Garde: The Feminist Utopia*, in *Science-Fiction Studies*, Volume 15, 1988, str.286.

21 Jordan, Glen and Chris Weedon, *Cultural Politics: Class, Gender, Race and the Postmodern World*, Blackwell Publishers, 1995, str.203.

22 *Cultural Politics: Class, Gender, Race and the Postmodern World*, str.204.

23 *Postmodern Theory: Critical Interrogations*, str. 208.

stimulirati smirivanje "socijalno nasilnih" pacijenata pritiskom na gumb, što se vidi u sceni sa Alice:

"Vidite, mi možemo potaknuti gotovo svako raspoloženje i emociju... euforiju, mirnoću, zadovoljstvo, bol, strah! Možemo promatrati i inducirati reakcije pomoću minijaturnog radija ispod lubanje. Vjerujemo da na taj način možemo kontrolirati Alicine nasilne napade i održavati je u stabilnom stanju." (204)

Iz kaotičnog nasilja ulice Connie je premještena na psihijatriju gdje postaje žrtva institucionalnog nasilja. Psihijatrijski odjel funkcionira kao mikrokozam modernog američkog društva koje Marge Piercy oslikava s mnogo bijesa. Slike kojima se koristi su ekstremna verzija manifestacija moći i kontrole koje provodi patrijarhalno, bijelo društvo nad obojenima, siromašnima, starima, homoseksualcima, i ostalim "drugorazrednim" građanima. Bijeli liječnici, muškarci, uz pomoć uglavnom obojenih, medicinskih sestara (koje su dio sistema da bi ekonomski opstale) određuju količinu raznih umirujućih sredstava koja zapravo umrtvljuju mozak, elektro šokove koji sustavno brišu dio po dio pamćenja, odnosno prošlosti pacijenata, vrše kirurške zahvate ugrađujući u njihove mozgovne naprave kojima ih mogu "uključiti" i "isključiti" kao strojeve. Sybil, jedna od pacijentica kojoj nisu uspjeli slomiti duh i ponos zaključuje:

"Kontrola. Da nas pretvore u mašine, pa da ih slijepo slušamo."(199)

Automatizacijom nadgledanja uštedilo bi društvo puno novaca koji se inače ulažu u socijalno osiguranje i brigu o mentalno bolesnima. Svaki pojedinac sa implantiranom napravom mogao bi zauzeti svoje mjesto u društvu, odnosno raditi bez opasnosti po sebe i po okolinu. Koristeći se kibernetikom društvo ih dehumanizira i čini ih manje sposobnim da odlučuju o vlastitom životu i budućnosti društva, jačajući dominaciju onih koji već imaju vlast u svojim rukama. Premda ovaj dio romana o kibernetici zvuči kao naučna fantastika, Marge Piercy ga zapravo koristi u realnom svijetu, a ne u utopijskom. Joanna Russ opisuje roman kao:

"...odličnu knjigu u tradiciji utopija 19 stoljeća, sa svim bogatstvom realističnih detalja koje tradicija nameće."²⁴

Woman on the Edge of Time polazi od najgore moguće sadašnjosti jedne žene koja je po mjerilima suvremenog kapitalističkog društva krive boje, iz krivog staleža i krivog spola. Tridesetsedmogodišnja Connie Camacho Ramos je siromašna Chicana koja da bi napunila želudac i zavarala glad pije nekoliko čaša tople vode za vrijeme obroka, a smatra da joj je dan uspješan kada na cesti nađe kemijsku olovku koja piše. Međutim, iz te nezavidne situacije nađe se u još goroj, bez ikakve moći i kontrole nad vlastitim životom. Biva zatvorena na psihijatrijskom odjelu gdje je dovodi Geraldo, svodnik njene omiljene nećake Dolly, jer mu je razbila nos kada je pokušao prisiliti

Dolly na pobačaj. Liječnici ni ne slušaju njenu verziju događaja, a Dolly potvrđuje Geraldovu priču iz straha: "On je moj muškarac... Što da radim?" (24), žrtvujući svoje dostojanstvo, nerođeno dijete i Connie. Međutim Connie razumije taj sistem vrednovanja, čije posljedice i sama osjeća od malena, a primjenila ih je i na svojoj kćeri Angelini, premda ju je neizmerno voljela. Mržnju prema sebi projecirala je na Angelinu u kojoj je vidjela verziju sebe u mladosti (i mogla je pretpostaviti tok njenog života u datim uvjetima):

"Tko će mi nadoknaditi podizanje djeteta u blatu i boli?... Ništa od onoga što sam joj željela dati nisam joj mogla dati, čak ni samu sebe, ono što sam željela biti s njom i za nju. Ništa što sam željela za nju neće se ostvariti... Svakoga dana osjećala je da umire česticu po česticu, česticu nade, sreće, ljubavi, malih svjetala koja se gase jedno po jedno." (280)

Connie su iskoristili svi oni koji imaju moć nad njom: državni autoriteti koji su dali posvojiti njenu kćer, liječnici koji je drogiraju i drže zatvorenu u instituciji za mentalno poremećene, i koji su otrovali njenog ljubavnika Clauda u jednom od medicinskih eksperimenata koji se provode po zatvorima (Marge Piercy aludira na događaj koji se odigrao u stvarnosti²⁵), njen brat Luis koji je potpisao suglasnost za njeno zatvaranje, stremeći samo za što boljim položajem u društvu, (koji koristi Anglo ime Lewis i vjenča se svaki put sa bogatijom ženom svijetle puti) i Gerald... Ipak Connie posjeduje jednu moć koju posjeduju rijetki, ona je "lovac"²⁶ (prema objašnjenju Luciente, posjetiteljice s Mattapoisetta: mjesta u utopijskoj budućnosti iz 2137) i ima mogućnost telepatski "primati" ljude iz budućeg vremena, i sama "putovati" u budućnost, odnosno telepatski se povezivati s ljudima iz drugih vremena i prostora. Već u prvom poglavlju u sadašnjost se upliće utopija kada Connie razmišlja:

"Ili sam ga vidjela ili nisam i zaista sam luda ovaj put."(1)

Autorica iznosi jukstapoziciju realnosti (koja kaže da je Connie luda) i utopije (u kojoj je Connie vrijedni član društva). Iako se na početku naracija čini realistična, mehanizmi naučne fantastike i utopije potkopavaju tekst.²⁷ Connie je žrtva neuništive

25 Hudson Jones, Anne, *Feminist Science Fiction and Medical Ethics: Marge Piercy's "Woman on the Edge of Time"*, u *The Intersection of Science Fiction and Philosophy: Critical Studies*, edited by Robert E. Myers, Greenwood Press, Westport - Connecticut and London - England, 1983, str.176-177. 1964 godine se u Willowbrook u New Yorku provodio eksperiment na mentalno retardiranoj djeci čiji su roditelji dali svoj pristanak. Međutim Willowbrook je bio toliko prenapučen da su primali samo pacijente čiji su roditelji odobrili eksponiranje djece hepatitisu. Dakle, pacijenti su primljeni samo ako su 'volontirali' za projekt. U Piercinom romanu Claud je također 'volontirao' za eksperiment jer su mu obećali smanjenje kazne. Connie je također dala svoj pristanak na ugrađivanje mikročipa u mozak jer bi je u protivnom vratili na odijel za nasilne!

26 "catcher".

27 Moylan, Tom, *Demand the Impossible: Science Fiction and the Utopian Imagination*, Methuen, New York and London, 1986, str.149.

institucije već oslikane u romanima kao "Let iznad kukavičjeg gnijezda"²⁸ Ipak, Marge Piercy postavlja scenu tako da oslobađajuće snage utopije pobjeđuju nametnutu realnost, odnosno, Connie prestaje biti (ako je uopće i bila) jedna od realističnih protagonistica limitiranih "svemogućim" sistemom i stupa u akciju za radikalne promjene ubivši četiri liječnika. Na početku romana Connie je žrtva, a na kraju aktivna sudionica za bolju budućnost. Mattapoissett koji na početku kritizira kao primitivan i nazadan kao i ruralni Mexico u kojem je živjela kao dijete, na kraju postaje mjesto za koje se želi žrtvovati. Svaka geografska regija te utopijske budućnosti je "samohrana", odnosno uzgaja i proizvodi sve što je potrebno za njen opstanak i dobar život. Ono što regija proizvodi u izobilju zbog klime ili drugih povoljnih faktora ona razmjenjuje s drugima. U toj ne-monetarnoj ekonomiji osnovne ljudske potrebe su zagarantirane, a (rijetki) luksuzi se dijele među svima. Znanost i tehnologija se koriste umjereno da bi olakšale čovjeku posao i život, ali ne narušavaju prirodu. Koriste se obnavljajući izvori energije kao vjetar, voda i izmet. Na Mattapoisetu zapravo ništa nije otpad, sve se može iskoristiti i obnoviti. Za razliku od "Doba Pohlepe i Otpada", kako Luciente naziva moderno društvo, Mattapoissett je slobodno, jednakoopravno, ekološki balansirano društvo. Žene i muškarci rade na svim poslovima zajedno, dijele i majčinstvo, i svatko tko je punopravni član zajednice (stariji od 12 godina) sudjeluje u odlučivanju o zajednici. Žene ne rađaju djecu nego se embriji razvijaju u spremnicima do trenutka kada su dovoljno zreli za izlazak (ponekad i 10 mjeseci). Svako dijete ima 3 zajedničke majke oba spola, koje/i²⁹ obično nisu u intimnim vezama, da ne bi došlo do nesuglasica, što bi se moglo negativno odraziti na dijete, i koje/i se brinu o djetetu i dijele sve odgovornosti do kada ono ne napuni najmanje 12 godina i ne izrazi želju da se osamostali. Tada dijete provede neko vrijeme u divljini i kada se vrati zajedničke majke ne smiju razgovarati s djetetom 3 mjeseca "da ne bi zaboravile/i da mi nismo više majke i da je osoba sada jednakopravni član"(206) Connie je šokirana pri pomisli da se dijete mora brinuti samo o sebi u divljini, za vrijeme rituala odvajanja, i ne može shvatiti da stari ljudi umiru kada bi se mogla razviti tehnologija koja bi im produžila život. Kada Connie prvi put vidi muškarca koji doji osjeća odvratnost, a potom i bijes:

"Kako se bilo koji muškarac usuđuje dijeliti to zadovoljstvo... Ove žene misle da su pobijedile, ali ostavile su muškarcima zadnje utočište žena. Što je posebno za žene ovdje? Od svega su odustale, dozvolile su muškarcima da im ukradu posljednje ostatke prahistorijske moći, one zapečaćene krvlju i mlijekom."
(134)

Ovdje bi bilo zgodno napomenuti stajalište Nancy Chodorow, koja je koristeći Freudovu afirmaciju psihoanalize istaknula da su muškarci ljubomorni jer nemaju

---

28 Kesey, Ken, *One Flew over the Cuckoo's Nest*, New York: The Viking Press, 1962.

29 Hrvatski rod otežava prijevod, budući da su majke oba spola.

maternicu!³⁰ Na Mattapoisetu bez obzira na to što se djeca razvijaju vanmaterično, muškarci su u mogućnosti koristiti jednu od osnovnih karakteristika ženstvenosti i majčinstva - dojenje. Upravo zato što su joj vlasti uzele djevojčicu jer ju je zapustila i udarila u trenutku pijanstva i jada (nakon što je umro njen ljubavnik Claud), te zato što više ne može začeti dijete jer su joj liječnici izvadili maternicu radi prakticiranja tog zahvata, kada je krvarila nakon ilegalnog abortusa ("Nepotrebno, počinili su histerektomiju zato što su residents/mladi liječnici željeli praksu" (45)), Connie je opsjednuta majčinstvom. Međutim Luciente joj objašnjava važnost razvoja fetusa u inkubatorima i neophodnost dijeljenja majčinstva s muškarcima.

"Konačno postojala je još jedna stvar koje smo se morale odreći, jedina moć koju smo ikad imale, pa da za uzvrat nitko više nema moć. Originalna produkcija: moć poroda. Jer dok god smo biološki vezane, nikada ne bi bile jednake. A muškarci nikada ne bi bili okarakterizirani da su osjećajni i nježni. Zato smo svi postali majke. Svako dijete ima tri. Da bi se razbilo nuklearno povezivanje." (105)

Ovo je i jedna od najvažnijih ideoloških smjernica koje naglašava Shulamith Firestone: "oslobađanje žena od tiranije biološke reprodukcije pomoću svih mogućih sredstava."³¹ Vraćajući se s utopijskog Mattapoiseta u realnost, gdje je dosta djece napušteno, zlostavljano, pa čak i zatvarano u institucije u kakvoj je i ona, sa starcima po domovima i psihijatrijskim odjelima gdje im daju umirujuća sredstva kako bi bili što pasivniji, te olakšali osoblju posao, Connie postaje svjesna da je Mattapoisett mjesto gdje bi željela da njena kćer živi (mada Connie ni ne zna gdje njena kćer živi jer je posvojena):

"Uzmite je, zadržite je!... Nju nikada nećete slomiti kao što ste slomili mene. Bit će neobična, ali bit će sretna i jaka i neće živjeti u strahu... Bit će ponosna. Voljet će svoju vlastitu smeđu kožu i bit će voljena zbog svoje snage i dobrog rada. Hodat će snažno kao muškarac i nikada neće prodati svoje tijelo. Svoju djecu dojit će kao žena i živjet će okružena ljubavlju kao vrt, kao ona dječja kuća različitih boja. Dugini ljudi sa njenim krajem usađenim u zemlju, dajem vam je!" (141)

Jednakost na svim nivoima potpomognuta je i neseksističkim jezikom. Naime rod nije naznačen kada se govori o nekoj osobi. Zamjenice 'njeno' i 'njegovo' nadomještene su neutralnom zamjenicom 'per' (skraćeno od engleskog person - osoba, u ovom slučaju - osobino)³², a zamjenice 'on' i 'ona' te imenice 'žena' i 'muškarac',

30 Tobias, Sheila, *Faces of Faminism: An Activist's Reflections on the Women's Movement*, Westview Press, A Division of HarperCollins Publishers, 1997, str.212.

31 Huckle, Patricia, *Women in Utopia*, u *The Utopian Vision: Seven Essays on the Quincentennial of Sir Thomas More*, str.131.

32 S obzirom da je u hrvatskom jeziku riječ osoba ženskog roda, možemo govoriti o poklapanju jer autorica govori o "per" koje zvuči kao "her" (njeno).

zamijenjene su neutralnom imenicom 'osoba'. I druge lingvističke promjene naglašavaju dekonstrukciju patrijarhalnog sistema (dok u realnosti žene nose očevo i kasnije suprugovo prezime, na Mattapoisettu ljudi imaju jedno ime koje je podložno promjenama, ovisno o želji pojedinca koji ga nosi) i sveopće kulturološke promjene koje su se dogodile do 2137 (npr. riječi iz područja telepatije često se upotrebljavaju: *grasp* - dohvatiti-razumijeti, *inknowing*-upoznavanje sebe). Zahvaljujući vlastitim imenima stvara se jasnija slika o razmišljanju i stavovima pučanstva na Mattapoisettu. Ona su uglavnom dvoznačna tako da vrlo često "sakrivaju" spol stanovnika (dok nam ih ne otkrije Connie koja se služi uobičajenim jezikom). Ovdje bi trebalo napomenuti da Connie na početku misli da je Luciente muškarac zbog njenog imena, zbog toga što je samouvjerena, zbog načina na koji hoda, govori, i kreće se u prostoru. W. Kristin Shands je primjetila da i Luciente i Gildina (žena iz New Yorka budućnosti) imaju imena koja asociraju na svjetlost, samo Luciente je izvor svjetlosti, a Gildina reflektira svjetlost.³³ Marge Piercy je i imenom glavnog lika željela naglasiti karakteristike žene koja ga nosi, kaže Rachel Blau du Plessis. Ono potječe "od znanja i učenja (*canny, conning, consciousness, kennig*), riječi koje sugeriraju žrtvu (*conned*) i kritiku (*con* - opoziciju - i *cunnig*)."³⁴ Rascjepkanost Conniene ličnosti naglašava Angelica Bammer upravo kroz njeno vlastito ime: u njenom rodnom Mexicu zovu je Consuelo, u svijetu droge, nasilja i prostitucije ona je Conchita, a u Anglo svijetu ona je Connie.³⁵ S obzirom na to da i naracija koristi ime *Connie* istaknuta je još više njena nemoć unutar bijele anglo-američke kulture. Ta nemoć odražava se i kroz jezik kojim se služi u romanu - engleski. Naime, njen materinji jezik je španjolski, ali da bi je razumjeli mora se služiti jezikom dominantne kulture. Ona je "dio društva i strana društvu u isto vrijeme"³⁶ Vlastita imena na Mattapoisettu uglavnom dolaze iz dvije kategorije: prirode - Dawn-Zora, Bee-Pčela, Rose-Ruža, Morningstar-Jutarnjazvijezda, White Oak-Bijeli Hrast..., i politike, prvenstveno iz povijesti poznatih žena, revolucionarnih nacionalista i ljevičara svih etničkih grupacija - Diana, Deborah, Sacco-Vanzetti, Luxemburg, Red Star...³⁷ I izborom svojih imena ovo društvo daje do znanja koje su njegove životne snage: priroda, zemlja, jednakost svih bez obzira na dob, spol i boju, te spremnost na revolucionarne opcije, premda revolucija nije neizbježna:

"Oni iz tvog vremena koji su se grčevito borili za promjene često su se oslanjali na mitove u kojima su revolucije neizbježne. Ali ništa nije neizbježno!" (177)

33 *The Repair of the World: The Novels of Marge Piercy*, str.75.

34 *Ibid*, str.78.

35 Bammer, Angelica, *Partial Visions: Feminism and Utopianism in the 1970s*, Routledge, New York and London, 1991, str.95.

36 *Partial Visions: Feminism and Utopianism in the 1970's*, str.103.

37 *Demand the Impossible: Science Fiction and the Utopian Imagination*, str.135-136.

Ali opstanak takve idealne budućnosti ovisi o Connie i drugima kao što je ona. Postojanje Mattapoisetta ovisi o svjesnom izboru ljudi koji žive u sadašnjosti. Do trenutka u kojem je vidjela alternativni svijet (15 poglavlje), Connie nije svjesna da Mattapoisett nije neizbježna povijest koja će se odigrati, nego samo jedna od alternativa. Tom Moylan pojašnjava:

"...bilo koja utopijska alternativa na ovom svijetu mora se boriti za svoj opstanak i nastaviti će prolaziti kroz probleme i kontradikcije; jer povijest je proces kontradikcija koje se nastavljaju čak i nakon što su one najdestruktivnije situacije završile."³⁸

Naime, nakon što su Connie implantirali disk u mozak, pokušavajući "dozvati" Luciente, ona se odjednom nađe u monstroznom, alternativnom svijetu, koji je projekcija totalitarnog sistema u kojem dominira falokratični kapitalizam. Suprotno politici Mattapoisetta, gdje svi imaju dovoljno, čak mnogo, u New Yorku budućnosti samo povlašteni, najbogatiji uživaju luksuze i dugi životni vijek (do 200 godina). Oni žive na svemirskim platformama da bi izbjegli onečišćeni zrak i nasilje koje vlada na zemlji. Ti bogataši: Rockmellonovi, Morganfordovi i Duke-Pontovi (kako ih Piercy sarkastično imenuje), odnosno "multis" (multinacionalne korporacije) upravljaju svima. Imaju svoju vojsku plaćenika i kiborga koji drže mase pod kontrolom. Ostatak populacije živi u prenapućenom New Yorku, toliko zagađenom da većina stanovnika misli da je nebo žute boje. Mnogo ih je bolesnih, koji služe samo kao banke organa za bogataše. Connie upoznaje jednu od stanovnica, Gildinu 547-921-45-822-KB, čiji struk je izuzetno tanak, a prsa i bedra su neprirodne veličine tako da jedva hoda (što ionako nije važno jer ne smije napuštati stan). Ona je očito fizički prilagođena da bi bolje zadovoljila muškarce: "...uzorita zečica uzdržavana kao kućni ljubimac."³⁹ Susan Kress je opisuje kao "ženu koja je groteskna travestija 'ženstvenosti', kozmetički obrađena da bi bila seksualno efikasnija."⁴⁰ Kao što je Luciente mogući potomak Connie, tako i ova "silikonska" žena može biti potomak Conniene nećake Dolly (koja je anoreksična i obojena u svjetlije tonove da bi zadovoljila ukuse bijele, bogatije klijentele: "...koja se odaje prostituciji da bi preživjela, a drogi da bi preživjela prostituciju."⁴¹) Gildina je jedna od žena koje imaju sreće jer je ne koriste muškarci samo za jednu noć, nego ima "ugovor" na određeno vrijeme s Cashom, koji je uzdržava i s kojim mora ostati do kraja ugovora. Ostale žene i muškarci koji ne mogu ostvariti ugovor se prostituiraju i prodaju svoje organe, obično ne doživljavajući četrdesetu. Cash je plaćenik koji za multije obavlja prljave poslove:

38 Ibid. str.152.

39 Hudson Jones, Anne, *Feminist Science Fiction and Medical Ethics: Marge Piercy's "Woman on the Edge of Time"*, u *The Intersection of Science Fiction and Philosophy: Critical Studies*, str. 180.

40 Kress, Susan, *In and Out of Time: The Form of Marge Piercy's Novels*, u *Future Females: A Critical Anthology*, edited by Marleen S. Barr, Bowling Green State University Popular Press, 1981, str.119.

41 *The Repair of the World: The Novels of Marge Piercy*, str. 71.

"On je mašina za borbu kako kažu. Mislim, nije baš kiborg, ali je najbolje što se može dobiti bez genetičkog inženjeringa ili transplantacije organa." (298)

Connie odmah uviđa da je ta budućnost još gora od njene sadašnjosti i da će se taj distopijski svijet realizirati upravo putem eksperimenata koji provode u bolnici.

U jednoj od sljedećih posjeta budućnosti, Connie se projecira na Mattapoisetu za vrijeme rata sa kiborzima. Međutim već u sljedećem susretu s Luciente (kada su joj liječnici izvadili disk iz lubanje iz straha da ne umre jer je nisu mogli probuditi) ona saznaje da se prijašnja scena na frontu zapravo nije dogodila:

"Ne u mom životu Connie. Ne u ovom kontinuumu... Sa tom spravom u tvom mozgu možda si imala viziju." (367)

Ipak, Connie postaje kristalno jasno što joj je činiti, svjesna je da je utopija Mattapoisetta beskorisna ukoliko oстане samo utopija, ako se ona ne potruđi da je zaista ostvari. Dok je ona boravila na Mattapoisetu povijest nije stala, oblikovana od drugih ona se nastavlja. Bijeg nije rješenje, nego je rješenje akcija. I ono malo rezerve što je imala prema brutalnom aktu koji se spremala počinuti da bi zaustavila implantiranje, uklonila je Luciente:

"Moć je nasilje. Kada se ono moglo zaustaviti na miran način?" (370)

Iako je dobila jednu bitku kada su joj izvadili napravu iz mozga, ona zna da će oni "napasti" ponovo; i zaista prije nego što im je stavila otrov u kavu imali su sastanak na kojem su odlučili ponovno pokušati implantaciju (premda je Connie pokazala izvrsne rezultate oporavka, pomažući i surađujući sa osobljem nisu je željeli pustiti kući). Otrovavši liječnike Connie je usmjerila budućnost prema Mattapoisetu, zaustavljajući Gildinin svijet kibernetike. Međutim, John Maynard Smith u svom članku "Eugenika i utopija" prvi put objavljenom još 1965 kaže:

"Konačno, konstantan razvoj operativnih tehnika, skupa sa kemijskim metodama razvojnih promjena i kulturom tkiva i organa, omogućiti će korjenite promjene u biološkim svojstvima pojedinaca bez mijenjanja njihove genetske konstitucije. Ovo ću zvati biološkim inženjeringom".⁴²

Dakle, kada je Marge Piercy pisala *Woman on the Edge of Time* znanost je već eksperimentirala s određenim metodama genetskog inženjeringa. Marge Piercy prikazuje stalan pritisak znanosti čak i na Mattapoisetu gdje "Shapers" (Oblikotvorci) smatraju da u ljudskom razvoju treba intervenirati genetički, odnosno, potencirati najbolje karakteristike i genetičke osobine (kao žene u Herlandu), dok "Mixers" (Raznovrsni) traže proizvoljno genetsko miješanje, jer kažu da treba poštovati integritet prirode, odnosno, da nitko ne može znati koja je najbolja solucija za ljudski rod, njegov budući razvoj i preživljavanje. Do kraja knjige kontroverzija između ta dva

42 Maynard Smith, John, *Eugenics and Utopia in Utopias and Utopian Thought* edited by Frank E. Manuel, Beacon Press, Boston, 1971, str. 151.

pravca nije izglađena, odnosno, Marge Piercy ostavlja otvoreno pitanje koji će projekt ljudi s Mattapoisetta izabrati za svoju budućnost. M. Keith Booker kaže da su pisci kao Marge Piercy, Ursula LeGuin, Sheila Delany i Joanna Russ dali novu snagu utopijama "krećući se prema otvorenom završetku."⁴³ (Čitalac ne zna što će biti s Connie nakon smrti liječnika.) Može se izvesti zaključak da je razvitak tehnologije, genetike i kibernetike neminovan i bez obzira na to koje opcije ljudi izabrali znanost je uvijek prisutna i uvijek će se iznova postavljati etička pitanja i iznalaziti bolja rješenja, drugim riječima povijest je nezaustavljivi proces u kojem nema fiksnih rješenja i društava.

Roman ostavlja otvorenim pitanje kredibiliteta dvaju alternativnih svjetova koji mogu biti i produkt Connienih halucinacija, što bi značilo da je zaista psihički poremećena. Sistem koji slijepo insistira na tome da je Connie nasilna i opasna na kraju pospješuje razvijanje nasilja kada Connie ubija liječnike, mada se taj kraj može čitati i kao potvrda da je ona zaista neuračunljiva (što će psihijatrijski odjel i zaključiti). Međutim ako čitamo roman kao viziju utopijske mogućnosti, onda se može reći da iako nije pobijedila u sadašnjem socijalnom sistemu Connie pobjeđuje u svom revolucionarnom pokušaju da naruši takav sistem. Ubivši četiri člana medicinskog projekta ona je ako ništa drugo odgodila projekt na neko vrijeme i zbog toga mora biti kažnjena unutar realnog sistema u kojem živi. Ipak, roman završava pozitivno po utopijske snage i budućnost. Osobna akcija pojedinca pridonosi povijesnoj promjeni (makar i tako maloj ukoliko se pokus samo odgodio). Marge Piercy ostavlja poruku da se promjene događaju stalno, da su dio procesa i premda su određeni povijesni trenutci povoljniji od drugih za pozitivne pomake, ona kaže da promjena na bolje neće uslijediti bez osobnog angažiranja, predanosti i borbe, "a oni koji mogu izgubiti najmanje su najčešće najsnažniji izvor revolucionarnih promjena."⁴⁴

Dodirne točke

Premda su ova dva romana pisana u razmaku od 6 desetljeća vežu ih mnoge zajedničke karakteristike. Obje autorice prikazuju potencijalan razvoj žene u (po njihovom mišljenju) zadovoljavajućim (ako ne i idealnim) uvjetima koji se umnogome razlikuju od njihove svakodnevnice. Zajednička im je vjera u razvoj i napredak društva i u uvjete života koji se mijenjaju prema potrebama.⁴⁵ Ženski likovi *Herland-*

43 Booker, M.Keith, *Woman on the Edge of a Genre: The Feminist Dystopias of Marge Piercy*, in *Science-Fiction Studies*, volume 21, 1994, str.338.

44 Huckle, Patricia, *Women in Utopias*, u *The Utopian Vision: Seven Essays on the Quincentennial of Sir Thomas More*, str.133.

45 Pearson, Carol S. *Of Time and Revolution: Theories of Social Change in Contemporary Feminist Science Fiction*, u *Women in Search of Utopia: Mavericks and Mythmakers*, str.264. Mary Staton kaže da mi ulazimo u utopijsku budućnost zakoračivši izvan standardnog koncepta vremena i

a kažu da mijenjaju zakone kada većina zajednice odluči tako. Marge Piercy pogotovo zagovara budućnost koja nije statična i dogmatična, ne namećući jednu formu društva kao superiornu, nudeći sliku alternativnih svjetova koji su posljedica izbora. U oba romana autorice prikazuju povijesne pomake koje uzrokuju slabiji. Charlotte Perkins Gilman oslikava ženski svijet koji je nastao pobunom njihovih samih i eliminacijom muškaraca, a Marge Piercy nudi poznati model revolucije kao borbe slabijih, potlačenih protiv moćnika (bez obzira koje pozicije oni zauzimaju, u ovom slučaju pozicije liječnika). Oba društva su postigla jednakost spolova, Herland eliminirajući muškarce u potpunosti, a Mattapoisett pomoću psihosocijalne androgenije, gdje su žene zapostavile svoje "ženstvene" karakteristike i počele raditi sve što i muškarci, a muškarci su postali majke, ostavljajući "muževnost" po strani (Međutim iako su se na Mattapoisettu biološkim transformacijama poništile spolne antiteze, mnogi kritičari ga vide kao mjesto gdje su ženske karakteristike prioritete⁴⁶). Ljudska superiornost nad životinjama je također poništena. Na Herlandu mačke zauzimaju posebno mjesto iako su žene morale zbog praktičnih razloga (nedostatka hrane i beskorisnosti nekih vrsta) dozvoliti da većina ostalih životinja izumre. Na Mattapoisettu ljudi su razvili sposobnost komuniciranja s mačkama i kravama (ili su mačke i krave razvile sposobnosti). Obje zajednice su izuzetno ekološki svjesne i daju naznake plemenskog načina života, s naglaskom na prirodnom, ruralnom okruženju i nedostatkom centralnih, formalnih grupacija vlasti, gdje se posao i briga o djeci rješavaju komunalno. Obje autorice vide djecu kao pozitivna, poželjna bića a ne kao izvor neželjenog ometanja.⁴⁷ Rat i nasilje su marginalizirani, odnosno kod Charlotte Perkins Gilman nepostojeći. Premda njihovi utopijski svjetovi nisu utopije za svakoga (u smislu eutopije: dobrog mjesta, a ne outopije: nepostojećeg mjesta⁴⁸), oni su ipak instruktivni, a polazeći od činjenice da "znanje je moć, i zbog toga nije čudno da će bilo koja dominantna grupacija uporno pokušavati držati subordinantne grupacije daleko od znanja"⁴⁹, ove autorice su doprinijele pokušaju da se osmisli bolji, ljepši svijet za žene (ako ništa drugo na papiru).

kauzaliteta koji limitiraju našu imaginaciju. Oslobođajući se lanca kauzaliteta događa se čudo jer imamo priliku ponovno započeti život. Griffin se nadovezuje tvrdnjom da su vrijeme i mjesto eliptični, odnosno, novi svijet se ne događa na kraju linearnog vremena, nego u njegovom centru. Upravo sada mi možemo iskoračiti iz kontroliranog, patrijarhalnog vremena i ući u alternativni utopijski svijet, odnosno u eliptičnu sadašnjost beskrajnih mogućnosti. I upravo zato obje autorice prikazuju vrijeme kao proces u kojem se događaju čuda.

46 *The Repair of the World: the Novels of Marge Piercy*, str.76. Iako sama Piercy vidi Mattapoisett kao 'istinski androgensko društvo' mnogi kritičari kao Shands, P. Markš, Delaney, D. Berkson, P. Schweickart karakteriziraju ga kao društvo u kojem su se muškarci promijenili više.

47 Suprotno romanima kao *The Kin of Ata Are Waiting for You* Autorice Dorothy Bryant (Random House, New York, 1976), gdje veza majka- dijete oslabljuje društvo.

48 *The Changing of Avant Garde: The Feminist Utopia*, str.284. Ovaj PUN eutopia/outopia spomenuo je još Thomas More.

49 Tobias, Sheila, *Faces of Feminism: An Activist's Reflections on the Women's Movement*, Westview Press, A Division of HarperCollins Publishers, 1997, str.6.

SUMMARY

Lovorka Gruić-Grmuša

"HER" LAND AND THE LAND OF THE "RAINBOW"

Two Feminist Utopias is an interpretation of two feminist utopias written in the interim of six decades. Novels *Herland*, from the beginning of the century, and *Woman on the Edge of Time*, published in the seventies differ not just because of the time in which they were written and accordingly in crucial feminist assumptions about the nature of women which have changed in the intervening years, but also because the two authors approached "women's issue" differently: one offered an Amazonian utopia in which there are no men, and the other created an egalitarian bisexual society. Charlotte Perkins Gilman depicts a female utopian society developed after eliminating men, where celibate culture of mothers reproduces by desire alone (parthenogenesis); while Marge Piercy proposes a world of men and women changed by biological and psychosocial transformations where sex antithesis have been canceled and both sexes have become mothers, where the mating is artificial and the foetus developed in brooder tanks. Although diverse and unique, both novels consist of some basic characteristics of feminist utopias which their authors postulate: they criticize everyday life and believe that existing human societies are not the inevitable products of biological forces but the result of human ideas, choices and behaviours, often brought about by the weaker, poorer and dissatisfied population; they oppose limiting female nature to a set of traditional attributes, giving their characters a full range of human characteristics, from strength, ability and ecological conscience to nurturance, communal raising of children and co-operation, where the necessities of life are guaranteed and the few luxuries are shared equally, where a woman develops all their potentials.